

Jaunami patērētāju kreditēšanā - papildu pienākumi kreditētājam 1/8/25

Juriste, PwC Legal
Terēza Vāgentroca

Pirms neilga laika sākām iepazīstināt ar gaidāmajām izmaiņām saistībā ar Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu 2023/2225 par patērētāju kredītīgumiem (turpmāk - "Direktīva") un tās ietvaros regulētajiem pakalpojumu veidiem. Direktīvas uzdevums ir veicināt atbildīgu un pārdomātu aizņemšanos. Būtisks aspekts šā mērķa sasniegšanā ir informatīva, atklāta un godīga reklāma, tomēr sevišķi svarīgi ir nodrošināt pilnvērtīgu patērētāja informēšanu pirms līguma noslēgšanas un līguma parakstīšanas.

Būtiskas vēra ņemamas izmaiņas

Aizliegta sasaistīšanas prakse. Ir aizliegta kredītīguma piedāvāšana vai pārdošana kopā ar dažādiem citiem finanšu produktiem vai pakalpojumiem, ja kredītīgums patērētājam nav pieejams atsevišķi.

Līdz šim šāds aizliegums bija paredzēts patēriņa kredītīgumiem, kas bija nodrošināti ar hipotēku, ar jaunajām izmaiņām aizlieguma tvērums paplašinās. Sasaistīšanas prakses piemērs ir situācija, kad kreditētājs piedāvā izsniegt patēriņa kredītu tikai tad, ja patērētājs papildus saņem kredītkarti no šā paša kreditētāja. Šādā situācijā patērētājam nav iespējams saņemt tikai izvēlēto patēriņa kredītu bez papildu saistību uzņemšanās, attiecīgi patērētājam bieži radās neplānotas izmaksas. Patēriņa kredītu izsniegšanas gadījumā patērētājs ir mazāk aizsargāts. Attiecīgi no prakses, kas liedz izvēles iespējas, ir jāatsakās.

Izņēmumi no sasaistīšanas aizlieguma. Atsevišķos gadījumos ir pieļaujama konkrētu pakalpojumu obligāta sasaiste ar patēriņa kredītu, taču tie ir atsevišķi izņēmuma gadījumi, kuriem jāatbilst vairākiem kritērijiem:

1. gadījums: Transponējot Direktīvu, Dalībvalstis drīkst atļaut kreditoriem tiesības pieprasīt patērētājam atvērt vai uzturēt maksājumu kontu vai krājkontu, ja šāda konta vienīgais mērķis ir:

- a) uzkrāt kapitālu kredīta atmaksai;
- b) izlietot līdzekļus izsniegto kredītu saistīto pakalpojumu izmaksu segšanai;
- c) apvienot līdzekļus kredīta saņemšanai;
- d) sniegt papildu nodrošinājumu kreditoram saistību neizpildes gadījumā.

Šādus izņēmumus dalībvalstis var ieviest, lai atvieglotu kreditētāju situāciju un nodrošinātu vieglāku kredīta apkalpošanu, vienlaicīgi saglabājot pamatotu patērētāja aizsardzību, nepieļaujot, ka patēriņa kredīti kļūst pārlieku nepieejami.

2. gadījums: Dalībvalstis var atļaut kreditoriem pieprasīt patērētājam iegādāties apdrošināšanas polisi, kas saistīta ar kredītīgumu, ievērojot samērīguma principu, kas nozīmē, ka visos gadījumos šādas polises pieprasīšana nebūtu uzskatāma par pamatotu. Turklāt kreditētājam ir pienākums pieņemt apdrošināšanas polisi no cita piedāvātāja, ja tā nodrošina tādu pašu garantiju līmeni kā kreditora piedāvātā polise, nemainot kredīta nosacījumus. Lai patērētājiem būtu laiks salīdzināt apdrošināšanas piedāvājumus, patērētājiem jādod vismaz trīs kalendārās dienas, kuru laikā kreditora piedāvājums netiek mainīts.

Patērētāji var noslēgt apdrošināšanas polisi pirms šī termiņa beigām, ja to nepārprotami pieprasa pats patērētājs, ne kreditors.

Papildu svarīgs aspekts: Patērētāju datus, kas saistīti ar onkoloģisku slimību diagnozi, nedrīkst izmantot patēriņa kredītligumu apdrošināšanas polises vajadzībām, ja kopš slimības ārstēšanas beigām ir pagājuši 15 gadi. Transponējot regulu, dalībvalstis var noteikt periodu, kas īsāks par 15 gadiem.

Komplektēšanas prakse ir atļauta gadījumos, kad kredītligums ir pieejams atsevišķi, taču ne uz tādiem pašiem noteikumiem kā komplektā ar citiem piedāvājumiem produktiem vai pakalpojumiem. Piemēram, kredītētājs piedāvā patēriņa kredītu ar konkrētu procentu likmi, bet, saņemot patēriņa kredītu un izmantojot lojalitātes programmas, patēriņa kredītliguma noteikumi ir izdevīgāki. Svarīgi ir nošķirt šādu praksi no sasaistīšanas, t.i., galvenā atšķirība ir patēriņa kredīta pieejamība bez citu pakalpojumu saņemšanas. No kredītētāju puses var būt ekonomiski izdevīgi piedāvāt pakalpojumus dažādos komplektos, kas var galā rezultēties kā izdevīgs piedāvājums arī patērētājam, tādēļ šāda prakse nav aizliegta, tomēr vienmēr ir jāsniedz iespēja patērētājam saņemt tikai izvēlēto patēriņa kredītu, ne citus papildus pakalpojumus.

Tikai skaidra piekrišana. Ir aizliegts izsniegt kredītus, kurus patērētājs nav pats pieprasījis un skaidri paudis savu piekrišanu šāda kredīta saņemšanai. Skaidra piekrišana ir jāsaņem arī kredītliguma noslēgšanai vai papildpakalpojumu iegādei. Proti, kredītētājs nedrīkst piešķirt patērētājam kādu papildpakalpojumu, ja piekrišana saņemta jau iepriekš veiktas atzīmes formā, kur patērētājs nav jau iepriekš atteicies no šā pakalpojuma. Tas nozīmē, ka tādu piekrišanu, kura sniegta faktiski neveicot atteikšanos, nevis veicot aktīvu un tiešu piekrišanu, nevar uzskatīt par pamatotu, lai patērētājam piešķirtu kādu papildpakalpojumu. Šāda pieeja jau ilgstoši pastāv personas datu aizsardzībā, proti, personai ir pašai jāatzīmē jeb jāizdara izvēle, ka piekrīt datu apstrādei, kad tiek uzsākta sadarbība, nevis jāatsakās no jau personas vietā pieņemtās izvēles. Šādas pieejas ieviešana nodrošinās augstāku patērētāju aizsardzību. Tiks novērstas situācijas, kad patērētājs uzņemas saistības, par kurām nav bijis pienācīgi informēts, nav apzinājies saistību apmēru, kā arī citas sekas, kuras tam rodas no šādu papildu pakalpojumu saņemšanas.

Skaidri noteikumi konsultāciju sniegšanai

- Kreditoram un kredīta starpniekam ir pienākums skaidri informēt patērētāju, vai tiek sniegti konsultāciju pakalpojumi. Pirms konsultāciju pakalpojumu sniegšanas vai līguma noslēgšanas par tādu pakalpojumu sniegšanu ir jāsniedz informācija patērētājam, vai ieteikums balstās uz pašu piedāvāto produktu klāstu vai tirgū pieejamo produktu klāstu, kā arī par maksu par konsultāciju pakalpojumiem vai tās aprēķināšanas metodi, ja maksu nevar noteikt uzreiz.
- Konsultāciju pakalpojumu sniegšanas laikā kreditors un kredīta starpnieks iegūst informāciju par patērētāja finansiālo stāvokli, vēlmēm un mērķiem, novērtē patērētāja finansiālo stāvokli un vajadzības, apsver pietiekami lielu produktu klāstu un iesaka piemērotus kredītligumus, rīkojas patērētāja interesēs. Šis ir svarīgs aspekts, kas jāņem vērā, proti, nav iespējams apgalvot, ka tiek sniegta konsultācija, ja galvenās intereses ir kredītētāja pakalpojuma sniegšana, peļņas gūšana, pamata mērķim ir jāsaņem atbildība – patērētāja interesēm.
- Dalībvalstis var aizliegt terminu “konsultācija” un “konsultants” izmantošanu. Ja terminu izmantošana nav aizliegta, tad terminus “neatkarīga konsultācija” vai “neatkarīgs konsultants” drīkst izmantoti tikai tad, ja tiek apsvērts pietiekami liels tirgū pieejamo kredītligumu skaits un ja kredīta starpnieki nesaņem atbildību no kreditoriem.
- Kreditora, un kredīta starpniekam ir jābrīdina patērētājs, ja kredītligums var radīt īpašu risku patērētāja finanšu stāvokļa dēļ. Konsultāciju pakalpojumus var sniegt tikai kreditori un kredīta

starpnieki, izņemot gadījumus, kad pakalpojumus sniedz epizodiski profesionālās darbības gaitā, maksātnespējas procesa administratori, publiski vai brīvprātīgi parādu konsultanti, vai personas ar kompetento iestāžu atļauju un uzraudzību.

Kas jādara kreditētājiem?

Lai arī Direktīvas prasības būs nepieciešams piemērot no 2026. gada un tās vēl nav transponētas Latvijas Republikas normatīvajos aktos, kreditētājiem būtu nepieciešams laikus gatavoties izmaiņām. Kreditētājiem jāizvērtē sava prakse, piedāvājumi klientiem un jānosaka, vai pastāv kāda no aizliegtajām praksēm sniegtajos pakalpojumos, piemēram, sasaistīšana. Ja neatbilstības tiek konstatētas, jau laikus no tām ir ieteicams atbrīvoties. Svarīgi izvērtēt uzņēmuma iekšējos procesus, proti, kā tiek iegūta patērētāja piekrišana, un izsvērt, vai nevar rasties situācijas, kad patērētājam no noteikta pakalpojuma ir aktīvi jāatsakās, nevis tas jāpieprasa. Ja šādi riski tiek konstatēti, jāveic izmaiņas piekrišanas iegūšanas procesā. Jāpārskata visa informācija, kas tiek sniegta patērētājam, katrā kreditēšanas solī, lai noteiktu, vai tajā nav nepieciešams veikt papildinājumus, jo Direktīvas prasības patērētāju informēšanā ir augstākas. Kopumā izmaiņas nav uzskatāmas par kardināli atšķirīgām no spēkā esošā regulējuma, taču prasības kļūst detalizētākas un daudzpusīgākas, attiecīgi tās prasīs noteiktu pielāgošanos, lai nodrošinātu patērētāju tiesību aizsardzību.